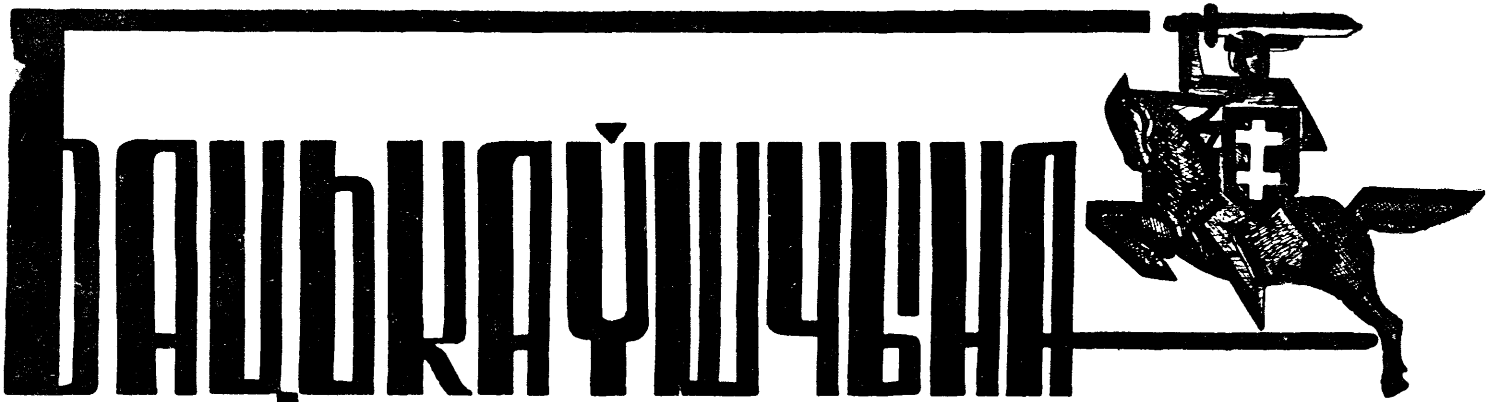

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.
Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46 a.
Цана паза Нямеччынай: ЗША — 15 цэнтаў, Канада — 15 ц., Ангельшчына — 1 шылінг, Францыя — 20 фр., Бэльгія — 5 фр., Аўстралія — 1 шылінг, Аргентына — 2 пэзо. У іншых краінах раўнавартасьць 15 ам. цэнтаў. Цана лётніцкай поштай у заакіянскія краіны — 30 ам. цэнтаў. — Падвойныя нумары каштуюць падвойна.
Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER “THE FATHERLAND„

№ 46 (276) — Нядзеля 13 лістапада 1955 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 9

Трагэдыя Нямеччыны ў Жэнэве

Першая рунда Жэнэўскай канфэрэнцыі закончылася

У пятніцу 4 лістапада ўдзельнікі Жэнэўскай канфэрэнцыі перарвалі свае нарады й часова разьехаліся: Молатаў адляцеў у Маскву, Пінэ й Мэк Мілян у свае сталіцы Парыж і Лёндан, а міністар замежных справаў ЗША Дальлес выехаў на спатканьне зь югаславянскім дыктатарам Цітам. У Жэнэве прадаўжаецца толькі нарада экспэртаў над апошнім пунктам парадку дня канфэрэнцыі — над пытаньнем разьвіцьця кантактаў між Захадам і Ўсходам.

Але ня толькі гэты перарыў нарадаў дае падставы гаварыць, што першая рунда канфэрэнцыі закончылася, але й тое, што адзін з найважнейшых яе пунктаў — справа Нямеччыны — зьяўляецца ўжо поўнасьцю вычарпаны, ня прывёўшы да якога-небудзь хоць-бы частковага пагадненьня й не пакінуўшы ніякай надзеі, што нейкі выхад можа яшчэ быць знойдзены. Некаторыя заходнія абсэрватары выказваюць думку, што Молатаў магчыма атрымае цяпер у Маскве новыя інструкцыі, якія дазволяць хоць часткова выйсьці із сьляпога завулка, у які зайшлі жэнэўскія нарады ў нямецкім пытаньні. Таму ўвесь заходні сьвет чакае зь вялікай увагай другой і, праўдападобна, апошняй рунды канфэрэнцыі ў Жэнэве. А покуль яна распачнецца, дазволім сабе зрабіць білянс дасюлешніх нарадаў у нямецкім пытаньні.

Супярэчныя пляны Захаду й Масквы

Падчас дасюлешніх нарадаў найбольшая ўвага была зьвернутая на першы пункт парадку дня — на пытаньне задзіночаньня Нямеччыны й эўрапэйскай бясьпечнасьці. Міністры трох заходніх дзяржаваў прадставілі 28 кастрычніка сёлета ў форме супольнага мэмарандуму свой плян задзіночаньня Нямеччыны, які быў-бы першай передумовай да заключэньня пакту эўрапэйскай бясьпечнасьці. Паводля гэтага пляну, задзіночаньне Нямеччыны павінна быць дасягнутае шляхам вольных выбараў на тэрыторыі ўсяе Нямеччыны, якія мусілі-б быць праведзеныя ў 1956 годзе. Задзіночаная Нямеччына, у залежнасьці ад жаданьня насельніцтва, магла-б быць сябрам Атлянтычнага пакту, а, як рэкампэнсата за гэта, быў-бы заключаны пакт у справе гарантыяў бясьпечнасьці для Савецкага Саюзу й ягоных сатэлітаў. Молатаў заняў дыямэтральна іншае становішча і высунуў дамаганьне, каб спачатку быў заключаны «агульны эўрапэйскі пакт калектыўнай бясьпечнасьці ў Эўропе», да якога мелі-б прыступіць, як асобныя раўнапраўныя партнэры, Нямецкая Фэдэральная Рэспубліка і ўсходняя г. зв. Нямецкая Дэмакратычная Рэспубліка да часу іхнага задзіночаньня. Пры гэтым Молатаў у сваей мове з асаблівым націскам падчыркнуў, што перадумовай для будучага задзіночаньня Нямеччыны ёсьць ня толькі неналежаньне Нямеччыны да Атлянтычнага пакту, але й мусяць быць дадзеныя гарантыі, што **«дэмакратычна-сацыяльныя дасягненьні» Ўсходняй Нямеччыны будуць захаваныя і ў задзіночанай Нямеччыне.** Што-ж датычыцца пакту эўрапэйскай бясьпечнасьці, дык Молатаў паставіў дамаганьне, што Атлянтычны пакт і Заходня-Эўрапэйская Вунія мусяць быць разьвязаныя.

Міністры трох заходніх дзяржаваў аднагалосна адкінулі праект Молатава й паўтарылі сваё дамаганьне, што нельга далей дыскутаваць над гэтым пытаньнем, пакуль Молатаў не пазнаёміць іх з савецкім плянам у справе задзіночаньня Нямеччыны. У вадказ на гэта Молатаў, заявіўшы, што справа задзіночаньня Нямеччыны належыць перадусім да кампэтэнцыі нямецкага народу, запрапанаваў запрасіць у Жэнэву прадстаўнікоў абодвых нямецкіх урадаў і выслухаць іхныя пагляды, робячы гэтым спробу дабіцца вызнаньня ўсходнянямецкага рэжыму канфэрэнцыяй і тым самым Захадам. Ён пры гэтым паклікаўся на ўзаемнае вызнаньне між Боннам і Масквой, дасягнутае падчас апошняй візыты Адэнаўэра ў Маскве. Але заходнія міністры гэты манэўр Молатава спрытна выкарысталі супраць яго самога. Дальлес у гэтай справе асьветчыў: «Калі факт навязаньня нармальных дыпляматычных дачыненьняў між Савецкім Саюзам і Заходняй Нямеччынай павінен тут адыйграць якую-небудзь ролю, дык гэтая роля можа быць толькі наступная: урад Адэнаўэра ёсьць адзіным нямецкім урадам, які ёсьць вызнаны ўсімі намі. Ён тады павінен быць адзіным запрошаным намі на канфэрэнцыю». Францускі міністар замежных справаў пайшоў яшчэ далей, заявіўшы: «Для нас ёсьць немагчымым запрасіць на канфэрэнцыю ўрад г. зв. Нямецкай Дэмакратычнай рэспублікі, бо ён ня быў свабодна выбраны і таму ня можа рэпрэзэнтаваць нямецкага народу ўсходняе зоны. Затое мы будзем ахвотна весьці перагаворы із свабодна выбраным урадам усяе Нямеччыны. Дык як тады стаіць справа із свабоднымі выбарамі ў цэлай Нямеччыне?»

Калі сталася ясным, што Гротэволь ня будзе запрошаны ў Жэнэву, Молатаў перайшоў да пытаньня эўрапэйскай бясьпечнасьці. Адцеміўшы, што прыгатаваны ў гэтай справе плян Ідэна яго цікавіць асабліва ў тэй частцы, дзе прадугледжваецца ўстанаўленьне зоны абмежаваных і кантраляваных збраеньняў між Усходам і Захадам. Молатаў заявіў, што гэтая зона ня можа праходзіць уздоўж ўсходняй граніцы задзіночанай Нямеччыны, але паабапал граніцы між Усходняй і Заходняй Нямеччынай. Пры гэтым Молатаў дадаў, што існуючыя Атлянтычны пакт, Заходня-Эўрапэйская Вунія і Варшаўскі блёк могуць на неазначаны час астацца ў сіле й пасьля заключэньня ўсходня-заходняга пакту бясьпечнасьці. Для заходняй дэлегацыі адразу сталася ясным, куды цаляе Молатаў: **паразуменьне між Усходам і Захадам на базе статусу кво і падзелу Нямеччыны, пры чым падзеленая Нямеччына і ў сваёй заходняй часьці знаходзілася-б пад савецкай кантроляй (нагляд за абмежаваньнямі збраеньняў згодна «пляну Ідэна»). Такое разьвязаньне нямецкага пытаньня было-б паваротам на дзесяць год назад — да потсдамскай канцэпцыі.**

Нямецкі плян Молатава

Тымчасам 2 лістапада ўрад савецкай зоны Нямеччыны зьвярнуўся да чатырох вялікадзяржаваў і «да нямецкага народу» з мэмарандумам, галоўныя пункты якога паўтарыў Молатаў у сваім «Дамаганьні супрацоўніцтва між абедзьвюма нямецкімі дзяржавамі й стварэньня перадумоваў для разьвязаньня нямецкага пытаньня й задзіночаньня Нямеччыны». Гэтае «дамаганьне» і было савецкім праектам у справе Нямеччыны, які толькі цяпер быў пададзены да ведама.

Гэты савецкі плян адсоўвае пытаньне задзіночаньня Нямеччыны ў далёкую будучыню, а займаецца выключна радам агульных і несканкрэтызаваных мерапрыемстваў, якія не даюць ніякай пэўнасьці, што могуць прывесьці да нямецкага адзінства й задзіночаньня. Гэтак Молатаў і ўрад Нямецкай Дэмакратычнай Рэспублікі прапануюць стварэньне Агульнанямецкай Рады, як дарадніцкага воргану заходнянямецкага і ўсходнянямецкага парлямантаў і пакліканьне мяшаных заходня-ўсходніх урадавых камісіяў. Заданьні Агульнанямецкай Рады зводзіліся-б да наступных пунктаў: **1. Вывучаць і абгаварваць агульнанямецкія пытаньні; 2. «каардынаваць» мілітарныя мерапрыемствы для забясьпечаньня нямецкіх граніцаў; 3. «каардынаваць» нямецкі ўдзел у пакце калектыўнай эўрапэйскай бясьпечнасьці.** І гэта ўсё! Аб кардынальных пытаньнях, як спосаб і тэрмін задзіночаньня Нямеччыны, агульнанямецкія выбары і міжнароднае становішча задзіночанае Нямеччыны, ня сказана ані слова.

Прадстаўнікі заходніх дзяржаваў не знайшлі навет базы ў гэтым праекце для дыскусіі, які, разам з папярэднімі дамаганьнямі Молатава, зьмяшчае ў сабе немагчымыя да прыняцьця наступныя пункты: **1. захаваньне падзелу Нямеччыны на неазначаны час і вызнаньне яго вялікадзяржавамі; 2. вызнаньне ўсходнянямецкага ўраду, як легітымнай сілы й прадстаўніцтва нямецкага народу; 3. адсутнасьць гарантыяў, што стварэньне Агульнанямецкай Рады адбудзецца на дэмакратычных асновах і будзе накіраванае да задзіночаньня Нямеччыны; 4. адсутнасьць усякіх гарантыяў для эфэктыўнай бясьпечнасьці заходнянямецкай рэспублікі й усей Нямеччыны; 5. зьнішчэньне або загроза дэмакратычных свабодаў у Нямецкай Фэдэральнай Рэспубліцы і праводжаньне «чыстак» на ўсходні манер; 6. дэзарганізацыя заходнянямецкай гаспадаркі.**

На падмацаваньне пазыцыі Молатава прадстаўніцтва ўсходнянямецкага ўраду на чале зь дзяржаўным сакратаром Гандкэ склікала 3 лістапада ў Жэнэве прэсавую канфэрэнцыю. Назваўшы Заходнюю Нямеччыну «гняздом ваенных падпальшчыкаў, ваеных праступнікаў і нацыстых», Гандкэ выступіў з наступнымі цьверджаньнямі: **1. у Нямецкай Фэдэральнай Рэспубліцы няма ніякіх перадумоваў для вольных выбараў, затое ў г. зв. Нямецкай Дэмакратычнай Рэспубліцы гэтыя перадумовы ёсьць; 2. задзіночаньне Нямеччыны ёсьць немагчымае без правядзеньня структуральных рэформаў палітычнага, грамадзкага й гаспадарскага жыцьця, г. зн. рэ-**

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

Сьнежань — месяцам беларускае кніжкі

На працягу двух папярэдніх 1953 і 1954 гадоў мы абвяшчалі месяц ліпень месяцам беларускае кніжкі, і ў гэтым месяцы прадстаўнікі й прыхільнікі нашага Выдавецтва зьбіралі на падпісныя лісты ўва ўсіх краінах расьсяленьня беларускае эміграцыі складкі на выдавецкі фонд беларускае кніжкі Выдавецтва «Бацькаўшчыны». Практыка, аднак, паказала, што ліпень, які зьяўляецца ў большыні краінаў летнім месяцам адпачынку й урлёпаў, ня быў выгадным для гэтае акцыі. Улічваючы гэта, Выдавецтва «Бацькаўшчыны» сёлета месяцам беларускаае кніжкі абвяшчае **сьнежань** і гэткай практыкі будзе трымацца і ў будучыні.

У сувязі з гэтым у сьнежні нашыя прадстаўнікі й сымпатыкі будуць зьяўляцца із спэцыяльнымі падпіснымі лістамі на афіцыяльных блянках газэты «Бацькаўшчына» да нашых суродзічаў з просьбаю даць, у меру магчымасьцяў і добрае волі кажнага, адпаведную складку на выдавецкі фонд беларускае кніжкі.

Гэтыя складкі ня будуць ніякімі беззваротнымі ахвярамі, а толькі, як і ў папярэдніх гадох, **заплатай наперад** за беларускія кніжкі, якія дагэтуль выйшлі і будуць выдадзеныя ў будучыні Выдавецтвам «Бацькаўшчыны», выбраныя собсьнікам складкі поводля нармальнае цаны дадзенае кніжкі.

Выдавецтва «Бацькаўшчына» зьяўляецца сяньня адзінай выдавецкай установай, якая займаецца сыстэматычным выданьнем найлепшых твораў беларускае як клясычнае, гэтак і сучаснае эміграцыйнае літаратуры і, пачынаючы **ад** 1952 году, да гэтага часу выдала ўжо 8 наступных салідных кніжак: **1. «Новая Зямля» Якуба Коласа, 2. «Тутэйшыя» Янкі Купалы, 3. «Раськіданае Гняздо» Янкі Купалы, 4. «Запіскі Самсона Самасуя» Андрэя Мрыя, 5. «Нядоля Заблоцкіх» Лукаша Калюгі, 6. «Спадчына» — выбар паэзіі Янкі Купалы, 7. «Сымон Музыка» Якуба Коласа, 8. «Ля чужых берагоў» — альманах твораў беларускіх эміграцыйных паэтаў і пісьменьнікаў.**

Тры апошнія кніжкі, якія зьяўляюцца найбольш цэннымі спасярод выдадзеных дагэтуль, найпрыгажэй аформленыя й абыймаюць разам **1048 бачынаў** друку вялікага фармату, былі выдадзеныя ў бягучым 1955 годзе. Гэта паказвае, што бягучы год быў найбольш плодным у працы нашага Выдавецтва.

Але гэта яшчэ ня ўсё. Яшчэ да канца бягучага году выйдзе **зборнік мастацкае прозы Власта (Вацлава Ластоўскага)**, а ў наступным 1956 годзе Выдавецтва плянуе, між іншым, выдаць нарыс **Юркі Віцьбіча «Плыве з пад Сьвятой Гары Нёман», аповесьць Якуба Коласа «У палескай глушы», выбраныя паэзіі Максіма Багдановіча, беларускія народныя казкі для дзяцей і вялікі зборнік твораў «узвышэнскіх» паэтаў** з нагоды прыпадаючай у наступным годзе 30-ай гадавіны Беларускага Літаратурнага Згуртаваньня «Ўзвышша».

Рэалізацыя гэтага вялікага пляну будзе залежыць ад дапамогі ўсяго нашага грамадзтва. А гэтая дапамога, як успаміналася, ня будзе выражацца ў беззваротных ахвярах, а ў арганізаваным купляньні выдадзеных нашым Выдавецтвам кніжак.

Аб вялізарнай нацыянальнай ролі роднага друкаванага слова гаварыць ня прыходзіцца. Спасярод усіх іншых нацыянальных дзейнікаў роля мастацкае літаратуры на чужыне выключная. Яна зьвязвае нас духова з родным краем, дае нам сілу ператрываньня, родзіць веру ў перамогу нашае справы. Ясна, напасьледак, зьяўляецца найлепшым спосабам прапаганды нашае нацыянальнае справы сярод чужых народаў.

Таму, абвяшчаючы чарговы месяц беларускае кніжкі, мы хочам верыць, што ўсе нашыя суродзічы чула адгукнуцца на нашую акцыю.

Сёлетні месяц беларускае кніжкі мы праводзім пад лёзунгам: **«Не павінна быць аніводнага Беларуса, у якога ня было-б усіх кнігаў Выдавецтва «Бацькаўшчыны»!**

Выдавецтва «Бацькаўшчыны»

Беларускі Чырвоны Крыж

Справы, справы! Што за бясконцая чарга іх топчацца перад нашым парогам. Стаяць здаўна, некаторыя гадамі цэлымі і цярпліва чакаюць, пакуль мы ў сваёй штодзённай мітусьні ды дзяньгубстве возьмемся ўрэшце й за іх. Сярод гэтага натоўпу зыркае вока ўгледзела-б адну вельмі занядбаную постаць із сьціплым невялічкім значком Чырвонага Крыжа. Гэта тая праца, аб якой нам трэба было-б падумаць ды з усёй сур'ёзнасьцяй заняцца ёю. Праца, якую праводзіць у кажным грамадзтве, дзяржаўным ці безьдзяржаўным, дабраахвотная арганізацыя Чырвоного Крыжа.

☆

Канкрэтныя заданьні

Пачнем перш з аднаго канца.

У 1944 годзе асноўная маса сяньняшняе беларускае эміграцыі — адны ў цягнікох, другія на вазох, а іншыя самі ўпрэжаныя ў каляскі — з трывогай сунулася на Захад. Па дарозе здаралася ўсё. І ці ў ваднаго з нас перад вачыма канчалі свой шлях сябры й прыпадковыя знаёмыя. Дзесьці на Бацькаўшчыне засталіся іхныя сваякі — жонкі, дзеці, браты... Часта мы былі адзінымі сьведкамі трагічнага разьвітаньня з жыцьцём нашых спадарожнікаў. Бадай кажны з нас носіць у сваіх спамінах тайніцы людзкое долі. Мы маем захаваныя ў сабе адказы на тысячы пытаньняў, якія ставяць сабе дзесьці на Беларусі зьнявераныя ахвяры ваеннае завірухі.

☆

Ёсьць штосьці містычнае вакол сьмерці чалавека. Ёсьць містыка вакол ягонае магілы. Ёсьць штосьці нявымоўна цяжкое ў невядомасьці ды няпэўнасьці, у змаганьні надзеі й сумлеваў аб згубленых намі дарагіх асобах. Ёсьць, урэшце, нейкая дзіўная — балючая спачатку — палёгка, калі дазнаецца нешта канкрэтнае, хоць і сумнае, аб іхнай долі.

Нядаўна, калі ў нямецкі пагранічны гарадок Фрыдлянд пачалі прыбываць транспарты звольненых бальшавікамі нямецкіх ваеннапалонных, дык туды зьехаліся з усяе Заходняе Нямеччыны тысячы асобаў, што дзень і ноч стаялі ля месца перагрузкі з абвесткамі й здымкамі, каб хоць што-небудзь даведацца пра лёс сваіх пагубленых у вайне родзічаў. Пэўна-ж, людзей гэтых вяла на пошукі надзея даведацца штосьці добрае, пацяшаючае. Аднак удумаймася ў зьявішча, і мы ўбачым глыбейшы рухавік гэтага шматтысячнага паломніцтва. Гэта своеасаблівая людзкая натура, якая ў сілу свае прыроды ня церпіць невядомага й няпэўнага.

☆

Цяпер пачнем з другога канца.

Мы ўсе спадзяемся (а шмат хто з нас верыць) вярнуцца дамоў. Мы імкнемся да гэтага павароту. Мы прагнем сустрэчы з тымі, хто дзесьці зь ня меншым жаданьнем, чымся мы, чакае на гэтую сустрэчу. Уявім сабе на часіну, што такая сустрэча адбылася пасьля «ікс» гадоў. Колькі пытаньняў будуць задаваць нам і знаёмыя й незнаёмыя! Сярод іх напэўна будуць ставіцца й пытаньні аб тых, сумнага заканчэньня долі каго мы былі адзінымі сьведкамі.

Не абавязкова, праўда, рабіць зь сябе носьбітаў толькі дрэнных вестак. У шуканьні разьвязак гэтае праблемы трэба прадбачваць шмат што. Ня можна, прыкладам, выключаць і магчымасьці, што «зялезная заслона» нейкім дзіўным зьбегам абставінаў станецца раптам «драцяной сеткай» (як зь Югаславіяй, скажам), праз якую можна будзе кажнаму савецкаму грамадзяніну БССР бяз ніякай рызыкі пачынаць хоць пісьмовыя пошукі сваіх пагубленых дзесьці на Захадзе сваякоў. Да каго-ж яны павінны будуць зварочвацца з запытаньнямі? Да ўсіх нашых згуртаваньняў, аб'яднаньняў ды задзіночаньняў?

Прызнаемся тут, што прыведзеныя вышэй гіпатэзы могуць здацца не аднаму з нас нярэальнымі. Аднак закранутая праблема збору ў вадно месца вестак, асабліва аб тых, каго ўжо няма між нас, належыць арганічна да лёгікі нашага прабываньня на чужыне.

Спробы разьвязкі праблемы

Брацца за такую працу — гэта брацца за няўдзячную справу. Да гэтага, — за цяжкую справу, за марудную й складаную. Усё гэта камплікуецца тым, што такое заданьне мае сваю спэцыфіку. Заняцца ім, прыкладам, зусім немагчыма ў Нямеччыне, дзе няма ня толькі патрэбнае бясьпекі (у выпадку вайны), але й «распакаваных чамаданаў». Нельга рабіць гэтага і ў Францыі, хоць-бы сабе з гледзішча на адсутнасьць дадзеных пямешканнага парадку ды з гледзішча усё на тую-ж бясьпеку. Коратка: заняцца гэтай справай можна было-б або ў ЗША, або ў Канадзе, дзе ёсьць на гэта і людзкая, і матар'яльная база. Аб гэтым мусілі-б падумаць і памеркаваць управы БАЗА ды ЗБК. У кажным выпадку, заняцца гэтай працай мусіла-б салідная і аўтарытэтная грамадзкая інстытуцыя. А гэта дзеля таго, што складаньне прапанаванае тут картатэкі асабістых дадзеных зьвязана з пэўным даверам да арганізацыі, якая гэта будзе праводзіць.

Хоць, паўтараем, галоўным чынам мы маем наўвеце дадзеныя аб тых, што пагінулі ці паўміралі (дата й абставіны сьмерці, месца пахаваньня й г. д.). У гэткім выпадку, асабістыя весткі будуць вымагаць менш дыскрэтнасьці ды цягнуць за сабой менш небясьпекі ў сувязі з нашым палітычным палажэньнем.

Урэшце, заснаваная дзеля гэткіх мэтаў арганізацыйная адзінка (ці рэфэрат) магла-б навязаць лучнасьць з галоўнай кватэрай Чырвонага Крыжа ды магчыма падаваць і туды ўсе дадзеныя й весткі аб параськіданых на чужыне беларускіх магілах.

Ар

Уладыслаў Галубок

1 лістапада сёлета мінула 19 гадоў ад арышту й высылкі ў канцэнтрацыйны лягер ведамага беларускага народнага артыста й здольнага драматурга, Уладыслава Г а л у б к а, які палажыў несьмяротныя заслугі для разьвіцьця й масавага пашырэньня беларускай нацыянальнай культуры. Каб адзначыць гэтую гадавіну, мы зьмяшчаем ніжэй артыкул аб Галубку й цікавейшыя часткі ягонай прамовы, сказанай у сьнежні 1935 году ў Гомелі на ўрачыстым паседжаньні, прысьвечаным 15-ай гадавіне ягонага тэатру.

*

Беларускі Дзяржаўны Вандроўны Тэатр пад кіраўніцтвам народнага артыстага Беларусі, Уладыслава Галубка, ад 1920 да 1936 году аб'езьдзіў уздоўж і ўпоперак усю Беларусь, наведаў тысячы вёсак і мястэчак і абслужыў больш чатырох мільёнаў гледачоў. Там, дзе раней ніколі ня бачылі артыстых на сцэне, у самых глухіх кутках пабываў гэты тэатр на калёсах, нясучы сьвятло культуры ў шырокія масы. Амаль увесь рэпэртуар гэтага своеасаблівага й непаўторнага тэатру складаўся зь п'есаў самога Галубка. Да 1929 г. тэатр Галубка цалкам жыў самастойным жыцьцём і кіраваўся самым Галубком, старэйшым беларускім пісьменьнікам-нашаніўцам і драматургам. Гэта быў тэатр у поўным сэнсе народны. Але ўжо з 1929—30 гг. пачынаецца ціск з боку партыі, якая вымагае савецкай тэматыкі. Пасьля гэтак званай тэатральнай дыскусіі 1928—29 гг. Галубок абвінавачваецца ў нацыянальным ухіле. Яму закідаюць дробна-буржуазную, народніцкую ідэялёгію. Паступова зьмяншаючы ролю Галубка і перабіраючы тэатр у свае рукі, партыя й урад у 1932 г. перайменавалі яго ў Трэйці Дзяржаўны Тэатр і замацавалі яго за горадам Гомелем, як сталым месцам яго прабываньня. За самым Галубком пакінулі толькі функцыі адміністратара. У якасьці рэжысэраў былі запрошаныя іншыя асобы. Апошнія ўзяліся за перабудову рэпэртуару й увялі туды некалькі савецкіх п'есаў. Так пачалося паступовае разбурэньне тэатру Галубка. Скончылася залатая пара ягонай дзейнасьці, пачаўся занепад слаўнага тэатру і артыстага. У 1934—1936 гг. тэатр цярпіць наскокі крытыкі, што абвінавачвае яго ў фармалізьме і натуралізьме. Апошняя п'еса Уладыслава Галубка «Рыкашэт» выклікала рэзка адмоўныя водгукі ў савецкім друку за нібыта схвальшаванае адлюстраваньне жыцьця ў калгасах, а таксама за фармалізм. Пазьней Галубок быў арыштаваны і дзесьці ў Сярэдняй Азіі ў канцэнтрацыйных лягерах канчаецца ягоная дзейнасьць і жыцьцё.

У душы Уладыслава Галубка паступова высьпявала пачуцьцё пратэсту супраць партыйнага дыктату ў галіне творчасьці. Гэта знайшло свой адбітак у прамове Уладыслава Галубка у канцы сьнежня 1935 г. у горадзе Гомелі на ўрачыстым паседжаньні, прысьвечаным пятнаццацігадоваму юбілею ягонага Тэатру. У гэтай прамове Галубок меў адвагу, наўсуперак афіцыйнаму асуджэньню ягоных ідэялёгічных памылак, як-бы ні ў брыво, а ў вока бальшавіцкім кіраўніком, выказаць словы вызнаньня свайго мінулага й зусім абыйсьці свае «памылкі». Відаць, гэта быў плян гэраічнае нагагі артыстага даць нарэшце бой бальшавіцкай дыктатуры.

Трагэдыя Нямеччыны ў Жэнэве

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

формаў у духу ўсходнянямецкага камуністычнага парадку.

Канчальны плян заходніх дзяржаваў

Напасьледак тры заходнія міністры ўзгодінілі 4 лістапада свой канчальны плян задзіночаньня Нямеччыны, які складаецца з трох наступных пунктаў: **1. правядзеньне ў верасьні 1956 году агульнанямецкіх выбараў агульнанямецкага нацыянальнага сабраньня, якое апрацуе новую нямецкую канстытуцыю; 2. пакліканьне камісіі з прадстаўнікоў чатырох вялікадзяржаваў, якая, кансультуючыся зь нямецкімі экспэртамі, апрацуе выбарную ардынацыю і якая будзе мець нагляд над правядзеньнем выбараў; 3. гэтая камісія яшчэ да студзеня 1956 году павінна прадставіць урадам чатырох вялікадзяржаваў свой праект выбарнай ардынацыі.**

Гэты апошні праект заходніх дзяржаваў будзе прадстаўлены Молатаву адразу пасьля ўзнаўленьня канфэрэнцыі. Але на Захадзе бадай што ніхто ўжо не спадзяецца, каб магло быць дасягнутае нейкае пагадненьне ў нямецкім пытаньні, у пытаньні, ад якога беспасярэдня залежаць усе іншыя справы, што стаяць на парадку дня канфэрэнцыі. Масква згодная толькі на такое задзіночаньне, пры помачы якога ўся Нямеччына апынулася-б у сфэры ейнага вылучнага ўплыву.

Зразумелая рэакцыя ў Нямеччыне

Пазыцыя Савецкага Саюзу горка расчаравала нямецкіх сацыял-дэмакратаў, якія з Жэнэўскай канфэрэнцыяй зьвязвалі свае надзеі й верылі, што з Масквой усё-ж удасца дагаварыцца ў справе задзіночаньня Нямеччыны. Нямецкія-ж колы, што падтрымліваюць палітыку канцлера Адэнаўэра, цьвяроза глядзяць на сытуацыю й становуча адкідаюць савецкія пляны. Гэтак найпаважнейшы баварскі штодзеньнік «Мюнхэнэр Мэркур» (№ 265 за 5—6 лістапада 1955) у перадавіцы піша:

«...Для сфармаваньня яснага прадстаўленьня палажэньня нацыі Жэнэўская канфэрэнцыя ёсьць карыснай, бо публічная апінія з дасюлешняга ходу канфэрэнцыі можа для сябе здабыць незапярэчную навуку. Найважнейшая-ж навука, якая апошнімі днямі была навязаная палітычнаму думаньню, ёсьць жахлівая: цана за задзіночаньне, якой жадае Ўсход, пасьля таго, калі ён, дзякуючы стварэньню камуністычнага рэжыму тэрору ў савецкай зоне, падзяліў Нямеччыну, ёсьць аж так высокая, што не вольныя Немцы заплацяць ня могуць, не ахвяраваўшы сваей собскай свабоды».

Далей газэта піша:

«Адмова ад усякіх формаў свабоднай задзіночанай Нямеччыны, адмова ад палітычнай і гаспадарскай сыстэмы Нямецкай Фэдэральнай Рэспублікі, тагальнае захаваньне рэжыму савецкай зоны. Такое задзіночаньне ня толькі ў ніякай меры не дапамога насельніцтву Сярэдняй Нямеччыны (г. зн. усходняй зоны), але 50 мільёнаў заходніх Немцаў мусілі-б із свайго боку пайсьці па пахілай роўні народнай дэмакратызацыі».

Гэтую праўду, выказаную нямецкай газэтай, на меньш ясна выразіў у Жэнэве і міністар замежных справаў Францыі Пінэ, які найбольш энэргічна выступаў у вабароне нямецкіх інтарэсаў і здабыў шчырую ўдзячнасьць Немцаў. Ён сказаў:

«Цяпер ясна, што ўсе перадумовы Савецкага Саюзу для задзіночаньня Нямеччыны зьяўляюцца накіраваныя да аднэй адзінай мэты: накінуць нямецкаму народу ясна абазначаны гаспадарскі, сацыяльны й палітычны парадак. Мы будзем называць рэчы іхным іменем: хочуць пра тое, каб усяму нямецкаму народу накінуць дыктатуру мяншыні, дыктатуру камуністычнай мяншыні пад якой цяпер зьмушаная знаходзіцца часьць нямецкага народу на ўсходзе».

*

Некаторыя заходнія палітыкі, як мы ўспомнілі напачатку, вяжуць свае надзеі з новымі інструкцыямі, якія мае атрымаць цяпер Молатаў у Маскве і якія, на іхную думку, могуць радыкальна зьмяніць пазыцыю Молатава ў нямецкім пытаньні. На нашую думку, такія спадзяваньні ёсьць ня што іншае, як бясплодныя ілюзіі, якімі ўсыцяж кормяць свае народы заходнія ўрады. Пазыцыя савецкая ў нямецкім пытаньні гэтак ясна была пастаўленая Молатавам у Жэнэве, на столькі нахабныя й цынічныя былі савецкія дамаганьні, у такой катэгарычнай форме былі яны выказаныя, што павароту назад сяньня няма ніякага. Трэба быць бязьмежна наіўным, каб спадзявацца нейкага істотнага кампрамісу без аднабаковай капітуляцыі Захаду. Ці-ж гэта для заходніх палітыкаў не дастаткова, каб ацаніць, чаго было вартае выхвалянае імі «жэнэўскае адпружаньне»?

А. К.

Пагляд Галубка на савецкі тэатр

Галубок гаварыў: «Калі сяньня ўшаноўваюць наш тэатр, я ў думках пераношуся ў ягонае мінулае, у часы тэатру на калёсах, і менавіта яму аддаю належнае. Я дзякую сваёй долі за тое, што яна не пашкадавала вызначыць і мне пэўную ролю ў стварэньні і працы гэтага тэатру. Сяньня і мне хочацца быць шчырым і выказаць глыбокую пашану да першай паловы дзейнасьці нашага тэатру. Мы тады ня чулі дакораў у фармалізьме й дробнабуржуазнасьці. Нас тады не абавязвалі розныя трактоўкі сацыялістычнага рэалізму. Мы проста працавалі, не пакладаючы рук. У справе народнага тэатру нам тады ўсе памагалі. Мы бачылі ўсюды тады шчырую зацікаўленасьць у мастацтве. Мы маглі самі свабодна выбіраць як рэпэртуар, так і форму ягонага сцэнічнага выяўленьня. Нашы спэктаклі тады не граміліся ў друку, і ніводная ідэялягічная дактрына не рабіла прымусовых спробаў зрабіцца абавязкавай для нас. Мы тады тварылі паводля нашай жыцьцёвай практыкі, як нам падказвалі нашы думкі й наша чыстае сумленьне».

Так гаварыў Галубок. Яго слухала, стаіўшы подых, вялікая аўдыторыя. Адны — пахвальна, іншыя — зьдзіўлена, а трэйція — партыйная частка — з абурэньнем услухоўваліся ў нязвычную па аналёгіях прамову знанага артыстага. А ён выліваў далей усё тое, што накіпела за колькі гадоў у пераживаньнях за родную культуру, беларускае мастацтва, і што прасілася на вусны супраць духовае няволі. Галубок працягваў далей:

«Тут перад вамі, таварышы, я рызыкую паказацца рэтраградам і адсталым у мастацтве чалавекам, калі прызнаюся, што палічыў-бы за лепшае зноў і зноў паўтарыць наш былы шлях, і зноў перажыць усе радасьці нашай маладосьці, поўнай надзеяў, шчырага творчага гарэньня й зачараваньня. Я добра разумею сваё становішча перад вамі, як беспэрспэктыўнага рамантыка. Кола разьвіцьця нам ня дадзена павярнуць назад. Але гэта ўжо мая гэткая закасьцянелая душа, што яна прымае й не падзяляе вашага энтузіязму адносна посьпехаў апошніх гадоў. Калі з параўнoўваю апошнае дзесяцігодзьдзе ў нашым тэатры зь першымі пяцьцю гадамі, дык гэтае параўнаньне аднак не на карысьць сучаснага. Мы абнавілі рэпэртуар, акторскі склад, мэтады працы. Але мы разам з тым забілі шмат што і ў самай тканіне ці арганізьме тэатральнага мастацтва. Мне яно ўяўляецца цяпер у нашым тэатры, як і ў некаторых іншых, больш шэрым і абязьлічаным. Нейкі холад, абыякавасьць, незацікаўленасьць, сьцюдзёны бюрократызм прасяклі ў нашу працу. Я ня буду выясьняць, хто тут вінаваты. Але прыглядзіцеся да ўсіх спэктакляў апошніх гадоў. Шмат якімі была незадаволена нават крытыка, але яшчэ больш незадаволены імі мы самі. Усе яны носяць адбітак штучнасьці, а ня творчага духу, пошукаў ідэі і формы. Мы страцілі той творчы асялок, які даецца толькі ў умовах свабоднага творчага імпульсу. Звароту да мінулага дарогі зачыненыя. Новае не здабыло яшчэ якасьцяў, вартых старэйшага тэатру. Пошукі шляхоў выхаду да новага мастацтва надзвычайна абцяжараныя створанымі абставінамі. Мне хацелася-б прыцягнуць вашу ўвагу да сумесных пошукаў ключа да вырашэньня гэтай цяжкой праблемы. Калісьці такія пытаньні вырашаліся ў нашым калектыве ў сардэчных гутарках і сяброўскіх нарадах. Цяпер у нашым калектыве існуюць шматлікія дадатковыя зьвеньні, безь якіх ніводная пастанова ня можа быць прынятая».

Заключныя словы прамовы Галубка былі прысьвечаныя неабходнасьці творчае свабоды й даверу ў тэатральным калектыве й заклікамі тэатр на «дарогу вольных пошукаў». Але дарагой цаной прышлося Галубку заплаціць за сваю адвагу гаварыць аб тым, як партыя адымае ў мастацтве свабоду. Не прайшло й году, як 1-га лістапада 1936 году Уладыслаў Галубок быў арыштаваны й неўзабаве высланы ў канцэнтрацыйны лягер Сярэдняй Азіі, а ягоны тэатр ужо ў наступным 1937 годзе, быў зусім зьліквідаваны. Цяпер бальшавікі помсьцяць Галубку ня толькі забаронаю ягоных п'есаў, але яны стараюцца дзе толькі магчыма, зьнішчыць і ўсе сьляды самога факту існаваньня тэатру Галубка. Але ім не забіць удзячнай памяці шматлікіх гледачоў і слухачоў Галубка, што вынесьлі з сабою на Захад у вольны сьвет векапомныя ўспаміны як пра ягоную прамову, так і пра ўвесь сьветлы вобраз выдатнага народнага артыстага Беларусі.

Сумленныя мастакі Беларусі супраціўляюцца камуністычнай дыктатуры. Яны змагаюцца за нутраную тайную творчую свабоду. У гэтым парука вызваленьня й будучага росквіту нашай любай Бацькаўшчыны.

У. С.

НЕ ПАВІННА БЫЦЬ АНІВОДНАГА БЕЛАРУСА НА ЧУЖЫНЕ, ЯКІ-Б НЯ БЫЎ ПАДПІШЧЫКАМ, ЧЫТАЧОМ І ПАШЫРАЛЬНІКАМ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» І ЕЙНЫХ КНІЖНЫХ ВЫДАНЬНЯЎ!

Алесь Салавей

ЗГОДА

Салодкіх песьняў аб свабодзе, міры
ты чуў цімала — іхнаму паўтору
няма і краю. Глянь спад гаю-бору
на нівы лезуць жудасныя ўпыры.

Нібы ягняты, у жыцьцёвым віры
лісьліва ўтораць шуму жыта — хору:
— «Жывe між намі згода без дакору,
як вы, паш голас непадкупны шчыры».

Сваімі вачыма з думкаю прадбачнай
ня зычыш полю долі небарачнай.
Але расьціна падпадае, сьвяне —

цішком спакусьнік смокча зь яе сокі.
А на трыбуне радыя пракокі
ёй весьцяць шчасьце, радасьць,
красаваньне.

ЯКУБ КОЛАС 4)

У палескай глушы

Настаўнікі тым часам ішлі да бацюшкі. Дарогаю Саханюк паказваў, дзе хто жыве і чым хто выдаецн. Вось у гэтым дворыку жыве фельчар Гарошка, удавец, сышоўся з адною паляшучкаю і сам апаляшчыўся. Сын яго, Максім, вучыўся ўва ўсіх школах Пінску, але ні аднае ня скончыў, а з апошняе, з духоўнага вучылішча, проста ўцёк. Цяпер ён сядзіць на бацькавай шыі. Уцёк-жа ён з тае прычыны, што ў гэтых школах ня вучаць нічому такому, што адпавядала-б яго шырокай натуры, якая знайшла здавальненьне ў гарэлцы, картах і іншых забаўках вясковага лабатраса. Цяпер ён бярэ курс на дзяка або памочніка валаснога пісара. Але пакуль што гэта толькі добрыя намеры.

Бацюшка, яшчэ малады, крыху хваравіты, нікуды ня ходзіць, але любіць, калі да яго заходзяць. Матушка была раней настаўніцай, кабета вясёлая і добрая, вельмі любіць пагуляць у стукалку.

Вось гэты дом з садам, першы ад царквы, і ёсьць пасада бацюшкі.

Так няпрыметна настаўнікі дайшлі да весьнічак бацюшкавага двара.

VI

— Міласьці просім, міласьці просім, — прамовіў а. Кірыл і борздымі крокамі патрусіў да дзьвярэй насустрач гасьцям і стаў памагаць ім разьдзявацца; сам першы паздароўкаўся з Лабановічам, папрасіў настаўнікаў садзіцца, сам падставіў ім крэслы і паогул выказаў вельмі многа прыветнасьці і ўвагі, нават радасьці й дабраты.

Айцец Кірыл быў чалавек яшчэ малады, нізенькі, худзенькі, з рэдзенькаю цёмнаю бародкаю і жывымі, крыху неспакойнымі цёмнашэрымі вачамі. Адбітак нейкай мукі адзначаўся на яго худым твары. Гаварыў а. Кірыл громка і борзда, часта сьмяяўся ад душы, але радасьці, гэтай галоўнай уласьцівасьці здаровага сьмеху, ня чувац. І варта было хоць на хвіліну яму сьціхнуць, каб зараз-жа цень смутку лёг на яго твар.

— Даўно-ж вы прыехалі ў Цельшына? — запытаў Лабановіча а. Кірыл.

— А ўжо скора тыдзень будзе, а.Кірыл.

— Што, ня думалі, пэўна, папасьці ў такую глуш? — зноў запытаў а. Кірыл і громка засьмяяўся.

— А вы ведаеце, а. Кірыл, — сказаў Саханюк, — калега знаходзіць, што ў нас тут большая глуш, чым Цельшына.

— І праўду кажа, чыстую праўду, — пераконана прамовіў а. Кірыл: — Тут у нас такая яма, такая, выбачайце, памыйніца, што другой такой і на сьвеце няма.

— Калі я казаў, што ў вас, калега, большая глуш, то меў на ўвазе, што вы жывіцё далей ад чыгункі. Якая-б ні была сама па сабе глуш, але калі чуеш гудок паравозу, шум вагонных колаў і бачыш гэтыя роўныя або прыгожа закругленыя палоскі залеза на шпалах, то ня так тужліва адчуваеш адарванасьць ад людзей і культуры, бо чыгунка зьяўляецца якбы жывым вобразам непарванай сувязі зь людзьмі.

— Калі-ж вы думаеце пачынаць работу ў школе?

— А вось я і хачу прасіць вас, а. Кірыл, прыехаць на гэтых днях у маю школу на малебен. Так-бы з аўторка і пачаў.

— Не сьпяшайцеся, — махнуў рукою а. Кірыл. — Вы думаеце, яны, гэта быдлё, зразумеюць, што вы для іх будзеце старацца, вучыць іх? Вы ня ведаеце мужыка: зрабі яму дабро — ён адплаціць табе самай чорнай непадзячнасьцю. Мужык — гультай, злодзей, п'яніца. Толькі і глядзіць, як абадраць цябе, ашукаць. Ніякай веры няма яму. Ён гатоў цябе ўтапіць, прадаць за чарку гарэлкі. Іх трэба ўзяць — во! — Айцец Кірыл згарнуў кулакі і патрос імі, паказваючы, як трэба трымаць мужыка.

Лабановіч ніяк не спадзяваўся, каб а. Кірыл мог да такой меры ня любіць мужыка, і наогул, каб у такім маленькім папку магло зьмяшчацца столькі нянавісьці.

— Вы папрабуйце купіць у мужыка кусок хлеба ці шклянку малака. Што, ён прадасьць вам? Ніколі. Гандляру прадасьць, вам — ні за якія грошы!

Лабановіч цярпліва чакаў, калі скончыць выліваць сваю злосьць а. Кірыл, каб заступіцца за мужыка. Лабановіч быў пакрыўджаны, як мужыцкі сын. Ці даўно яму самому, калі вучыўся ён у сэмінарыі, крычалі мяшчанчукі: «Лямец, лямец! На якой бярозе ты лапці панесіў?»

— Розгамі яго трэба сеч! — скончыў а. Кірыл і гнеўна бліснуў вачамі.

— Я не магу згадзіцца з тым, што сказалі вы, а. Кірыл. Навет і тады, калі гэта ўсё было-б праўда, — пачаў Лабановіч, і тады нельга судзіць так мужыка. Вы кажаце — мужык скарэй прадасьць гандляру, чым пану, бо пад панніцаю «пан» у мужыка часта падыходзіць кажны, хто носіць цэшку або чорнае паліто. Гандляра ён ведае, з гандляром ён жыве; часам і лае яго і ў морду яму плюе. На мужыка прывыклі пазіраць, як на пчалу або на нейкую машыну, якая павінна ўсё вырабляць, усім даваць і яшчэ пры гэтым казаць і кланяцца: «Дзякую, што бярыцё». І ўсе так ці іначай бяруць ад мужыка: бяруць сілаю, бяруць хітрыкамі, бяруць ашуканствам. А мужыку многа далі? Паважаюць мужыка? Хто вінават, што мужык неачэсаны, што мужык цёмны і жыве пасьвінску? У сьвятым пісаньні напісана? «Якою мераю мерыце вы, такою адмерыцца і вам».

Айцец Кірыл слухаў, апусьціўшы вочы, і стукаў пальцамі па стале.

— Вы яшчэ мала ведаеце мужыка, — спакойна адказаў а. Кірыл, — што-б вы мне ні казалі, я буду цьвярдзіць сваё: мала білі мужыка!

— Вы зусім ня тое гаворыце, што думаеце. Проста вы за нешта ўгневаліся на мужыка, — сказаў Лабановіч, сьмяючыся.

Саханюк маўчаў.

— А вы ведаеце, — прамовіў урэшце ён: — Нашых тутэйшых сялян ніхто ндзе начаваць ня пускае.

— Хто ня пускае?

— Другія мужыкі.

— Ды што-ж? Не спрачаюся, вашы мужыкі могуць быць і дрэннымі, але з гэтага ня сьледуе, што і ўсе мужыкі нікуды нягодныя. Тая-ж самая панішчына, аб якой шкадуе а. Кірыл, псавала іх, бо як пацьвярджаюць факты, былі такія паны, што гналі сваіх мужыкоў і падбівалі іх на кражу ў сваіх суседзяй-паноў.

На гэтым месцы гутаркі ўвайшла матушка. На яе твары была прыветная ўсьмешка. Паздароўкалася, села і, зьвярнуўшыся да Лабановіча, запытала:

Былі ў пісара? . . Ну, як вы знаходзіце пісаранак?

— Прызнацца, я і не разгледзеў іх, бо мы вельмі мала былі там.

— А праўда, Саша — харошанькая?

Айцец Кірыл паморшчыўся і махнуў рукою. Лабановіч адказаў:

— Нічога сабе дзяўчына.

— Вось бачыце, шкода толькі, што вы а днас далёка, а то-б зачасьцілі за Алеськаю?

— А хіба тут няма каму гэтай справай заняцца? Вось мой калега, напрыклад?

Саханюк і бацюшка засьмяяліся.

— Не, я ўжо зусім страціў там ласку, дзякаваць Богу.

Айцец Кірыл засьмяяўся яшчэ грамчэй.

— Наш настаўнік кажа: «Не на таго прасьцяка напалі!» — сказаў ён.

— Апрача таго, я чуў, што ў яе жаніх ёсьць ужо.

Крыху аб пісаньні

Надовечы тэлефануе да мяне Будзіч. «Знаеш, — кажа, — атрымаў я ліст з Аўстраліі. Між іншага, ёсьць там цікавая зацемка аб «Бацькаўшчыне». «Хваляць ці ганяць?» — пытаюся, ведаючы, што звычайна бывае адно ці другое.

Каб не займаць шмат часу — вось зьмест гэтае зацемкі: «Бацькаўшчына» апошнімі часамі займае амаль нэўтральную лінію што да праблемаў нашага эміграцыйнага жыцьця ды наагул траціць свой баёвы тон.

Падобныя зацемкі, закіды ці парады — рэч зусім натуральная для кажнае газэты. У нашым выпадку шкада, праўда, што яны ня публікуюцца ў форме лістоў у рэдакцыю. У гэткім выпадку і чытачу было-б цікава даведацца, што думаюць іншыя, ды напэўна заахвоціла-б яго выказаць сваю собскую думку, і рэдакцыі напэўна было-б карысна ведаць пажаданьні чытачоў. Зрэшты, гэта ўжо справа рэдакцыі імкнуцца, каб кантакт між ёй і чытачамі быў як найбольш ажыўлены. Аўтар-жа гэтых радкоў хоча закрануць агульна пытаньне тону беларускае газэты як такой, не абавязкава «Бацькаўшчыны», ды ня менш важнае пытаньне падыходу да пісаньня ў газэту.

Перадусім трэба зацеміць, што журналістым ніхто ня родзіцца і не стаецца ім аўтаматычна пасьля заканчэньня якоесь журналістычнае школы ці курсаў. Бязумоўна, трэба мець пэўны прыроджаны нахіл да пісаньня. Але толькі самым пісаньнем, сыстэматычнай практыкай у гэтым кірунку, разьвіваюцца патрэбныя дадзеныя для журналістага. Да гэтага даходзіць яшчэ веданьне ў практыцы пэўных прынятых у журналістыцы этычных правілаў.

У 42 (272) нумары «Б-ны» быў зьмешчаны заклік у справе дасыланьня ў газэту карэспандэнцыяў зь месцоў расьсяленьня нашае эміграцыі, а таксама паясьненьні, якім вымогам павінны адказваць гэтыя карэспандэнцыі. Там асабліва падкрэсьлівалася патрэба своечасовасьці, дакладнасьці й аб'ектыўнасьці.

Як-жа выглядае беларуская эміграцыйная прэса на фоне гэтых вымогаў, ды перадусім дзьвюх апошніх.

Трэба прызнацца, што ў гэтым пытаньні бываюць выпадкі, калі мы набліжаемся да прэсы партыйнай. У чым-жа асаблівасьць такое прэсы? Гэта перадусім наяўнасьць двух розных стыляў, двух слоўнікаў, у залежнасьці да таго, ці пішацца аб праціўніку, ці аб прыхільніку. Прыхільнік, калі гэта адзінка, дык — шляхотны, ахвярны, здольны і г. д., калі арганізацыя — моцная, добра зарганізаваная, рэпрэзэнтатыўная й г. д.. Праціўнік — усё адваротнае вышэйсказанаму. Звычайная партыйная прэса дапушчае гэта сьведама, як псыхалягічнае ўзьдзеяньне на масы. У нашай эміграцыйнай прэсе такое зьявішча зьяўляецца непажаданым: чарніць нутранога праціўніка, замоўчваць ягоныя пазытыўныя дасягненьні — гэта паслабляць наш агульны патэнцыял; абмяжоўвацца-ж толькі да лаяньня вонкавых ворагаў — гэта абмяжоўваць і звужваць небясьпеку, што нам пагражае. Што, скажам, дасьць нашаму чытачу наступны радок: «Чырвоныя крывапіўцы задушацца пад цяжарам народнае крыўды». Вось-жа, нажаль, пад цяжарам самое крыўды яны не задушацца. І дзеля таго замест пустых трыбунных фразаў лепш належна прадыскутаваць мэтады змаганьня з бальшавізмам.

Наагул-жа ў пісаньні аб ворагу ці прыхільніку трэба, на нашу думку, менш кіравацца сэрцам, а больш розумам, бо інакш малюнак атрымоўваецца карыкатурным і далёкім ад праўды, а, зн чыць, разьмінаецца з сваёй мэтай: праўдзівым інфармаваньнем чытача.

Асобны выпадак становяць дыскусіі ў прэсе, вось як гэта было нядаўна ў «Б-не» што да «распакоўваньня» й «сумлеваў». Трэба прызнаць, што ў дадзеным выпадку, за малымі выняткамі, яны праходзілі на высокім узроўні. У гэтым жанры трэба чэсна падыходзіць да выказваньняў інакш думаючага. Тут, маючы дрэнную волю, можна так зацытаваць сказ праціўніка, што думка будзе поўнасьцяй перакручана, і праціўнік будзе абвінавачаны ў тым, чаго ён зусім не сказаў. Здараюцца выпадкі, што падобны цытаваны сказ хвальшыва інтэрпрэтуецца. Тут магчымасьці неабмежаваныя. Хопіць, скажам, узяць вышэйсказанае: «мы набліжаемся да прэсы партыйнай» і пасьля даць наступны камэнтар: «А што, не казалі мы, што „Бацькаўшчына" зьяўляецца партыйным ворганам? Вунь у нумары 46 (276) самі прызнаюцца». Нярэдка-ж у дыскусіях тыпу «адказ на...», аўтар, калі ня мае належных аргумэнтаў ці ня ўмее іх выкладзіць, пушчае ў ход зласьлівасьць, асабістыя дацінкі, насьмешкі, ці проста ачорнівае праціўніка. Якая-ж цана тады такому адказу? Каго ён пераканае?

Аб адным жанры, рэпартажах, у «Б-не» ўжо шырока пісалася. І тады падкрэсьлівалася іхная стандартная форма ды празьмерная колькасьць у іх абабітых супэрлятываў. Між іншага, трэба зацеміць, што мы вельмі баімося ў рэпартажах з паасобных імпрэзаў паказваць на тыя ці іншыя недацягненьні, і выходзіць тады, што быццам у нас усё й заўсёды атрымоўваецца гладка. А шкада, бо прааналізаваўшы прычыны такіх недацягненьняў, можна было-б іншым разам пазбыцца іх.

Не малую ролю грае таксама лексыкон аўтара. Прыкладам, у ваднэй дапісцы ў «Б-ну» (неапублікаванай), аўтар хочучы як найбольш заклаймiць брыдкія ўчынкі аднаго з суродзічаў, называе яго «асабень». Ці-ж, калі-б аўтар яго назваў «асобай», дык гэта не памесьцілася-б зь ягонымі дрэннымі ўчынкамі? Вульгарныя й абразьлівыя звароты ўсё-ж, на нашу думку, не павінны мець месца ў нашай прэсе.

Цяпер хацелася-б крыху спыніцца на самай «баёвасьці» тону газэты. Як разумець гэтую баёвасьць? Можна пісаць аб малаважных рэчах ці навет зусім другарадных, але баёвым, напышаным стылем і з ужыцьцём адпаведных «гучных» словаў. Можна таксама закранаць асноўныя праблемы, але зусім спакойна й рэчова. Нам здаецца, што г. зв. «баёвасьць», якой асабліва славілася наша рататарная прэса ў першыя пасьляваенныя гады, асаблівых карысьцяў нам ня прынесла. Заместа таго, каб імкнуцца разьвязваць ды насьвятляць агульна нацыянальныя праблемы, а таксама дбаць аб нашую ўдзельную вагу ў вачох чужынцаў, мы марнавалі свой агульны высілак навокал штучна ствараных праблемаў. Тымчасам беларуская прэса мае столькі канкрэтных агульных заданьняў, дзе патрэбна ня нейкая спэцыяльная «баёвасьць», а ўсебаковае насьвятленьне, дыскутаваньне й рэчовае абмяркоўваньне іх, тым больш, што гэтая прэса аж зашмат сьціплая сваімі памерамі.

А. Галубіцкі

Мала вядомыя творы Янкі Лучыны

Янка Лучына быў адным з папулярных беларускіх пісьменьнікаў-дэмакратаў другое половы XIX ст. Як сьветчаць новыя матар'ялы, паэта друкаваў свае творы ня толькі ў газэце «Мінскій Лісток», шматлікіх календарох-гадавікох і інш. Ён зьмяшчаў таксама свае вершы ў газэце «Северо-Западное Слово» і ў польскім часапісе «Вісла». Незадоўга да сьмерці Янка Лучына прымаў захады выдаваць беларускую газэту, але дазволу не атрымаў. Адказам на гэта быў вядомы верш паэты «Сівер», у якім у алегарычнай форме выкрываецца цяжкі нацыянальны і сацыяльны прыгнёт.

Ёсьць дадзеныя, што незадоўга да сьмерці Янка Лучына пазнаёміўся з творчасьцяй Ф. Багушэвіча і навет перапісваўся зь ім. Дзе гэтыя лісты? Пакуль што яны яшчэ ня знойдзены.

Удалося затое знайсьці вельмі цікавыя два вершы Янкі Лучыны: «Усёй трупе Дабрадзея Старыцкага — беларускае слова», «Дабрадзею артысту Манько» і безназоўны ўрывак зь п'есы.

Творы гэтыя пашыраюць нашае ўяўленьне аб літаратурна-мастацкай дзейнасьці паэты ды сьветчаць аб ягонай шчырай любові й пашане да брацкага ўкраінскага народу ды ягонага мастацтва. Названыя вершы былі напісаны пад уражаньнем, якое зрабілі на паэту спэктаклі славутай украінаскай трупы Старыцкага. Трупа неаднаразова выступала з гастрольнымі спэктаклямі ў Менску, і Янка Лучына меў, такім чынам, поўную магчымасьць шырокага азнаямленьня з украінскім тэатральным мастацтвам. Пад яго уплывам паэта і сам задумаў напісаць беларускую п'есу і, відаць, скончыў яе, але да нас, нажаль, дайшоў толькі фрагмэнт, без пачатку й канца.

Усё гэта красамоўна сьветчыць аб арганічных культурных сувязях, якія здаўна існавалі паміж беларускім ды ўкраінскім народамі. «Усёй трупе Дабрадзея Старыцкага ...» і «Дабрадзею артысту Манько» упяршыню былі апублікованы ў часапісе «Нёман» (№2 за 1932 год, Вільня), які выдаваўся зусім малым тыражом і цяпер зьяўляецца бібліяграфічнай рэдкасьцяй. Верш «Усёй трупе Дабрадзея Старыцкага — беларускае слова» друкаваўся таксама ў скарочаным выглядзе і пад адвольнай назвай у хрэстаматыі зь беларускае літературы XIX ст. для пэдагагічных інстытутаў. У ніводзін із зборнікаў паэты гэтыя творы ня ўключаліся.

С. Майхровіч

Разрастаецца Беларуская Аўтакефальная Праваслаўная Царква

Трыццаць тры мілі на ўсход ад Торонто над возерам Антарыё ляжыць прамысловы горад Ашова. Ён мае сорак тысяч насельніцтва, бальшыня якога ўтрымліваецца з працы на вялікіх аўтамабільных хвабрыках Джэнэрал Моторс.

У вапошнім часе гэты прамысловы гарадок стаўся аселішчам колькі дзесяткаў Беларусаў што пазьяжджаліся сюды з розных канцоў Канады. Хаця аб Беларусах Ашавы нічога дагэтуль у прэсе ня было чуваць, аднак не сядзелі яны ціха. У Торонто адгэтуль толькі паўтары гадзіны язды аўтам ці аўтабусам. Ашаўскія Беларусы ўжо не адзін раз наведвалі Беларускую Праваслаўную Царкву імя Сьв. Кірылы Тураўскага ў Торонто, супольна з торонтонцкімі нашымі родзічамі ладзілі сёлета маёўкі, сваймі ахвярамі дапамагалі ў куплі Беларускага Дому ў Торонто.

Сьведамыя тага, што ў арганізацыі сіла, ашаўскія Беларусы таксама задумалі згуртавацца. 29-га кастрычніка сёлета на памешканьні аднаго з актыўнейшых сваіх сяброў сп-ра Ю. Харэвіча сабраліся яны, каб прадыскутаваць справу ўтварэньня мясцовае арганізацыі. Як гасьцей, запрасілі з Торонто настаяцеля Беларускае Царквы імя Сьв. Кірылы Тураўскага а. Міхаіла і старшыню Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе, сп-ра К. Акулу.

Усе адназгодна прыйшлі да высnaву, што ўжо надыйшоў час, каб мясцовае беларускае жыцьцё ўзяць у арганізацыйныя рамкі і пастанавілі залажыць праваслаўнае брацтва. Выбрана часовая ўправа ў складзе: сп. Воўна — старшыня, сп-р Ф-н — скарбнік і сп-ня Курыкшук — сакратарка. Госьці з Торонто падзяліліся з прысутнымі шматлікімі парадамі з арганізацыйна-царкоўнага жыцьця. Айцец Міхаіл згадзіўся прыяжджаць няпэрыядычна ў Ашаву, дзела адпраўляньня багаслужбаў, а таксама і праводзіць духовую апеку над мясцовымі вернікамі. Першым заданьнем царкоўнае грамады будзе прыдбаньне пастаяннага месца дзеля зборак і багаслужбаў, наступна адкрыцьцё беларускае школы для сваіх дзетак.

На нядзелю 6-га лістапада назначаны агульны сход Беларусаў Ашавы, які мае заняцца далейшымі арганізацыйнымі справамі.

К.

Перасяленьне баброў зь Беларусі

У «Беларускім Зборніку» (кніга 2) сп. Яловіч у вадным з артыкулаў апісвае, між іншага, Беларускі (Бярэзінскі) запаведнік, галоўнае прызначэньне якога — гэта ахова баброў. Вось-жа бабры, гэтыя каштоўныя сваімі хутравымі скурамі зьвяры, у мінулым бясплянава вынішчаліся і сяньня іх прыходзіцца ахоўваць. Але й цяпер яшчэ паводля колькасьці баброў Беларусь займае адно зь першых месцаў у СССР. Сустракаюцца яны ня толькі ў запаведніку, але й вонках яго ды асабліва на Бярэзіне, Нёмане й Сожы.

Як падае «Советская Белоруссия», за пасьляваенныя гады было вылаўлена больш за 1500 штук баброў і вывезена за межы БССР, асабліва ў паўночныя раёны Савецкага Саюзу.

Кажны год у Беларусь прыяжджае спэцыяльная экспэдыцыя заацэнтру галоўнае ўправы паляўнічае гаспадаркі, якая й займаецца вылоўліваньнем гэтых каштоўных зьвяроў. Экспэдыцыя прыцягвае да свае працы мясцовых спрактыкаваных паляўнічых, якія добра ведаюць ходы баброў. Асабліва славяцца ўменьнем лавіць баброў вядомыя беларускія палаяўнічыя Белафонаў і Масарэнка. Гэтая цяжкая прафэсія перадаецца ў гэтых сем'ях па спадчыне. За адзін сэзон паляўнічыя вылоўліваюць па 100-150, а часамі й больш, баброў, якія ў сярэднім важаць па 18-20 кіляграмаў; нядаўна-ж было злоўлена 2 вельмі рэдкія эгзэмпляры, што важылі па 54 кіляграмы.

Сам працэс лоўлі баброў — даволі складаны. Яны днём не паказваюцца і іх трэба высьледжваць досьвіткам. Да ўсходу сонца паляўнічы стараецца заўважыць бабра, каб сьцьвердзіць, дзе ён пасяліўся. Удзень, пры сонечным сьвятле ён разглядае на дне ракі ходы да бабровае «хаты». Калі нара заўважана, пры выхадзе ставіцца пастка сплеценая з дроту. Цяпер застаецца толькі спалохаць бабра, які баіцца галоснага стуку ды асабліва брэху сабакі. Ён кідаецца да выхаду ды пападае ў пастку.

Пастку ўцягваюць у лодку й накідаюць на яе пакрывала, і бабры, прывыклыя да цемені, адразу супакойваюцца. Іх чакае цяпер далёкае падарожжа ў спэцыяльных клетках. Клеткі дастаўляюцца ў Стоўпцы й адгэтуль накіроўваюцца на Бійск, Цюмень і іншыя паўночныя раёны СССР. Апошнімі часамі высылаюць баброў таксама ў Калінінградзкую вобласьць.

У вадным з папярэдніх нумароў «Б-ны» мы пісалі, што зь Белавескага запаведніку вывозяцца зубры ў розныя часткі СССР. Як бачым — гэта не адзін выпадак. Жывёльны сьвет, як і іншыя прыродныя багацьці Беларусі, эксплятуюцца й рабуюцца бальшавікамі сыстэматычна.

— Ці мала на сьвеце дурняў? — зноў дадаў а. Кірыл.

Матушка вяла сваё:

— Ну, то што? Хіба жаніхом сьвіней не падкладаюць?

— Гэта было-б не па-хрысьціянску.

— Затое-ж па-кавалерску.

— З паліцыяй мець справы небясьпечна, — зазначыў а. Кірыл.

— Глуш там у вас, вучыцелька!

— Усе вы, панове, у глушы жывіцё, а глушы баіцёся. І ў глушы людзі жывуць. Мне, матушка, навет падабаецца такая глуш.

— Праўда, у пана падлоўчага дочкі падрастаюць, — гнула матушка сваю лінію, — і кажуць, старэйшая вельмі прыгожая, ужо зусім паненкаю выглядае.

— Ня ведаю: ня быў у іх.

— Што гэта вы так мала паненкамі цікавіцеся? ... О, хітруеце вы, вучыцелька!

— Ёсьць тут цікавіцца чым, — зноў буркнуў а. Кірыл.

Матушка ўстала, узяла папяросы, сама закурыла і гасьцей патрактавала. Айцец Кірыл ня курыў, але набіваць папяросы любіў, і цяпер узяўся за гэту работу.

У пакой увайшла служанка — паляшучка, крэпкая чырвонашчокая дзяўчына.

— Да вас, бацюшка, Апанас Каваль прышоў; просіць хворую прычасьціць.

— Хто ў яго хворы?

— Жонка.

— Скажы, зараз іду, — сказаў а. Кірыл. — Я скора вярнуся — тут блізка, а вы, калі ласка, пачакайце мяне, — зьвярнуўся ён да гасьцей.

Айцец Кірыл надзеў цёплую расу, узяў крыж і ўсе патрэбныя рэчы і выйшаў.

— Эх, папоўская служба! — уздыхнула матушка: — Навет і адпачыць няма калі. А ён слабы, хворы, ногі чуць цягае. Народ у нас, вучыцелька, грубы, дзікі. Вось вашы, вучыцелька (слова «вучыцелька» матушка выводзіла ласкальна ад «вучыцель»), цельшынцы зусім іншыя людзі. А нашых вам ніхто не пахваліць. Вы ведаеце такое здарэньне? Айцец Кірыл — гэта ўжо гады два таму назад — быў на сенакосе. Распусьціў сена, сушыць. А едзе адзін наш — ёсьць тут такі грубіян — проста па бацюшкавым сене! Айцец Кірыл і кажа, падыйшоўшы: «Ці табе, кажа, дарогі няма, ці ня можаш аб'ехаць, што ты па сене з канём топчашся?» А той, нічога не гаворачы, схапіў бацьку за валасы і давай церабіць! Прыходзіць мой бацюшка; як глянула-ж на яго — аж у яго каўтунікі павырываны! Так і лезуць, так і лезуць!

Матушка апавядала гэта проста, навет зь нейкім гумарам.

— Народ наш, трэба сказаць праўду, грубы, дзікі. Аднаго толькі ўрадніка і баяцца, аднаго яго і паважаюць. А хто ўжо лепш можа дагадзіць ім, як не а. Кірыл? — зноў казала матушка: — І зямлю ім аддаў, і сенакос, і лякарствы дае, і добрым словам памагае. Ніколі ні ў чым ім не адмаўляе.

Праз поўгадзіны вярнуўся а. Кірыл, утомлены і хмурны.

— Ну, як-жа іх, гадаў, ня лаяць? — у гневе прамовіў а. Кірыл: — Чорт ведае, чым кормяць хворую, і гаворыш ім, прыказваеш, не — сваё робяць! ... А гразь! ... Сьвіньні, сьвіньні!

Крыху супакоіўшыся, а. Кірыл сказаў да матушкі ціха:

— Зашлі ты ёй цераз Параску чаго.

А ўсё-такі, а. Кірыл, вы многа лепшы за тых, хто пра народ гаворыць высокія словы.

Айцец махнуў рукою.

— Вось што, другі: будзем абедаць.

VII

Дзервяная сьцена аддзяляла кватэру Лабановіча ад школьнае залі, і, каб папасьці туды, трэба было толькі адчыніць нізкаватыя дзьверы. Як толькі разднела і ўзышло сонца, пачалі зьбірацца вучні. Кажны іх крок, кажны рух і вымаўленае слова чуліся ў кватэры настаўніка.

Яшчэ ўчора прайшоўся стараста Раман Круглы па вёсцы, заказваючы сялянам пасылаць у школу дзяцей. То таму, то другому, спаткаўшыся па вуліцы, гаварыў ён:

— Пасылайце заўтра дзяцей у школу!

Пры гэтым стараста рабіў сур'ёзную міну і, наогул, меў начальніцкі выгляд. Яго чырвоны кажух з шырокім, як засланка, каўняром зьяўляўся ў розных месцах вуліцы. Калі патрэбныя старасту асобы ня сустракаліся, ён падыходзіў да акна, стукаў пальцамі ў шыбы:

— Гэй, Кандрат! Падыдзі-тка сюды!

Калі Кандрата ня было ў хаце, стараста падзываў Алену або Параску і таксама срога казаў:

Пасылайце заўтра дзяцей у школу!

Выпаўніўшы свой абавязак, Раман зайшоў у школу.

— Дома паныч? — ціха запытаў Раман старожку.

— Дома, стараста, дома! — крыху нарасьпеў прамовіла бабка.

Лабановіч чуў гэту размову.

— Заходзьце, стараста, заходзьце!

Стараста разоў два затрубіў носам. Дзьверы ад кухні рыпнулі. Адна палавіна іх адчынілася, а другая затрэслася ад націску шырокага пляча старасты.

Ступіўшы крокі два, Раман перайшоў увесь пакоік-спальню і апынуўся на парозе другога. Кажны яго крок адбіваўся на падлозе мокраю плямаю, а на вялізарных лапцішчах ён нёс столькі гразі, што добраму гаспадару і на сахор ня выбраць.

— Ну, як маецеся, стараста?

— Хвала Богу; паныч як здароў?

— Вось што, стараста: не называйце вы мяне панічом, бо я не паніч, і бацька мой такі-ж самы мужык, як і вы.

Лабановіч папрасіў старасту прысесьці на канапу, бо кволае крэсла, якіх тут было ўсяго толькі два, наўрад ці вытрымала-б яго сьвязістае і дзябёлае тулава.

Стараста, па звычаю ўсіх паляшукоў, меў доўгія валасы. Рыжая бародка, вузкая і выгінастая, і крыху хмурны погляд спадылба рабілі старасту падобным да званковага караля. Зьвярнуўшы ўвагу на яго здаравецкі склад, на шырокую расхлістаную грудзіну, на якой яшчэ значыліся сьляды летняга загару і адбіткі вятроў, Лабановіч мімаволі ўспомніў яго бацьку Рыгора, які, як зазначыў Сьцяпан Рылка, браў старасту на рукі, як хлапчанё.

«Крэпкі народ, хоць і жыве ў балотах», — падумаў Лабановіч.

— Дык ужо вучыцімеце?

— Так, стараста, трэба пачынаць.

— Ну, я ўжо заказаў, каб пасылалі хлопцаў у школу.

— Чаму-ж толькі хлопцаў? Трэба, каб і дзяўчаткі хадзілі.

— Дзе яны пойдуць? — махнуў рукою стараста: — Скажы ім пра школу, дык будуць сьмяяцца; вельмі дзіўным ім гэта пакажацца. Хоць-бы хлапчукі ўсе пайшлі.

Лабановіч, наколькі мог, тлумачыў старасту, што і дзяўчаткам таксама вучыцца трэба, і даводзіў, скуль гэта патрэба вынікае.

Стараста слухаў, прыплюшчыўшы вочы, і толькі згаджаўся:

— Гэта так, панічок ...

— Гэта вы справядліва кажаце.

— А вядома так.

— Што праўда, то праўда.

Але настаўнік бачыў па твары старасты, што ўсе аргумэнты зусім ня пераконвалі яго ў тым, што дзяўчатам трэба навука. Што навука трэба мужчынам (а навуку стараста разумеў, як уменьне чытаць, пісаньне-ж — ліха яго бяры, безь яго можна абыйсьціся лягчэй!), стараста не спрачаўся. Справа службы вымагала хадзіць у воласьць. А там надаюць яму цэлую кучу розных папер і загадаў. То трэба было павесткі на суд даставіць па прыналежнасьці, то нядоімку сыскаць з каго, то лісты перадаць.

(Далей будзе)

Беларускія кніжкі

Выдавецтва „Бацькаўшчыны“

ЯКУБ КОЛАС
Новая Зямля
Паэма
зь вялікім і грунтоўным крытычным артыкулам Р. СКЛЮТА.
Балонаў 246+XXXII.
Цана 3 амэр. даляры.

ЯНКА КУПАЛА
Тутэйшыя
П'еса ў чатырох дзеях з крытычным артыкулам Р. СКЛЮТА.
Балонаў 83.
Цана 1,30 амэр. даляраў.

ЯНКА КУПАЛА
Раськіданае гнязьдо
Драма ў пяцёх актах з крытычным артыкулам Р. СКЛЮТА.
Балонаў 58+XV.
Цана 1 амэр. даляр.

АНДРЭЙ МРЫЙ
Запіскі Самсона Самасуя
Сатырычная аповесьць з крытычным артыкулам Р. СКЛЮТА.
Балонаў 88.
Цана 1 амэр. даляр.

ЛУКАШ КАЛЮГА
Нядоля Заблоцкіх
Аповесьць зь вялікім крытычным артыкулам Р. СКЛЮТА.
Цана 1,50 амэр. даляраў.

ЯНКА КУПАЛА
Спадчына
Выбар паэзіі зь вялікім крытычным артыкулам СТ. СТАНКЕВІЧА
Балонаў 564
Цана 7, 9 або 11 даляраў (залежна ад вокладкі й паперы)

ЯКУБ КОЛАС
Сымон Музыка
Паэма з крытычнымі артыкуламі Р. СКЛЮТА і А. БАБАРЭКІ
Балонаў 246
Цана 3 даляры

Ля чужых берагоў
Альманах твораў эміграцыйных паэтаў і пісьменьнікаў з уступным артыкулам СТ. СТАНКЕВІЧА
Балонаў 238
Цана 3 даляры.

Партрэт Янкі Купалы
Разьмер 30×20 см
Цана 50 цэнтаў

У краінах, паза Задзіночанымі Штатамі Амэрыкі й Канадай, цана ў мясцовай валюце, раўнавартаснай вышэй пададзенай цане ў амэрыканскіх даляраx.

Выпісваць можна: непасрэдна з Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» і з нашых Прадстаўніцтваў у паасобных краінах.

ДА ЎВАГІ НАШЫХ КАРЭСПАНДЭНТАЎ

Адрасуючы карэспандэнцыю на нашае выдавецтва, просім дабаўляць да слова «Мюнхэн» лік «19» (19-ы паштамп у Мюнхэне), бо йнакш лісты блудзяць па вакольных дарогах.

Рэд. і Адм. «Б-ны»

„Бальшавіцкі гэносыдызм у Беларусі“

Гэткі загаловак мае праца сп. С. Кабыша, якую аўтар прадставіў да абмеркаваньня на паседжаньні мюнхэнскага аддзелу Беларускага Інстытуту Навукі і Мастацтва (БІНіМ), што адбылося 8.11. 1955 г. у Мюнхэне.

Праца гэтая зьяўляецца часткай калектыўнае працы «Бальшавіцкі гэносыдызм», над якой працуюць паасобныя навукоўцы й якая потым будзе выдана ў ангельскай мове Інстытутам для Вывучэньня СССР у Мюнхэне. З Гэтае прычыны, бязумоўна, памер працы мусіў быць абмежаваны. Тым ня менш, аўтар насьветліў усе важнейшыя этапы й мамэнты бальшавіцкага гэносыдызму на Беларусі, а гэтым самым пакажа перад заходнім чытачом з аднаго боку заплаўданае аблічча бальшавіцкае тыраніі, з другога-ж боку — тыя нязьлічоныя ахвяры беларускага народу ў змаганьні за свае нацыянальныя правы.

Сябры мюнхэнскага аддзелу БІНіМ на сваім паседжаньні, пазнаёміўшыся з працай, выказалі, на просьбу аўтара, свае погляды й заўвагі, якія аўтар возьме на ўвагу пры апошняй рэдакцыі гэтае цэннае працы.

Абмеркаваньнем працы сп. С. Кабыша мюнхэнскі аддзел БІНіМ прыступіў да канкрэтнае дзейнасьці. У далейшым пастаноўлена рэгулярна што два тыдні ладзіць падобныя навуковыя зборкі. Тэмай наступнай — зьяўляецца крытычнае абмеркаваньне 2-ой кнігі «Беларускага Зборніка», што выдае Інстытут для Вывучэньня СССР у Мюнхэне, і з гэтай мэтай на паасобныя артыкулы Зборніка былі назначаны рэцэнзэнты, якія й будуць рэфэраваць гэтыя артыкулы. Чарговым поводля пляну будзе рэфэрат Др. Ст. Станкевіча, старшыні мюнхэнскага аддзелу БІНіМ, аб шасьцітомніку Янкі Купалы «Збор твораў», выданых у БССР.

Сэанс беларускіх песьняў у Лювэне

Інтэрнацыянальны Гуртох чужынецкіх студэнтаў, што існуе пры Лювэнскім Унівэрсытэце, на пачатку кажнага акадэмічнага году праяўляе шмат ініцыятывы й стараньняў, каб як найлепш разгарнуць працу ў гэтай арганізацыі падчас цэлага году.

Традыцыйным і адным з галоўных пунктаў гадавое праграмы Гуртка зьяўляюцца штотыднёвыя зборкі, на якія, апрача, чужынецкіх студэнтаў, запрашаюцца таксама й бэльгійскія студэнты. Як для адных, так і для другіх гэтыя зборкі маюць вялікае значэньне. Першыя маюць нагоду даць інфармацыі аб сваіх краёх, іншыя-ж — гэтыя інфармацыі атрымаць.

Восьжа сёлета старшыня Гуртка запрапанаваў кажнай зарганізаванай групе чужынецкіх студэнтаў даць падчас году найменш адзін канцэрт ці іншую імпрэзу.

Так як беларуская група найбольш славілася сваімі канцэртамі ды сваёй арганізаванасьцяй, старшыня Гуртка зьвярнуўся ў першую чаргу да Беларусаў з просьбай, каб першы вечар быў зарганізаваны Беларусамі. Нажаль, сёлета група беларускіх студэнтаў шмат паменшала з прычыны ад'езду сяброў, што пакончалі студыі. Выбыцьцё галоўных сьпевакоў Ансамблю Беларускае Песьні змусіла сёлета задаволіцца патэфоннымі пліткамі. Пліткі падзялілі на дзьве часткі: 1) Студэнцкага Ансамблю ў Лювэне й 2) беларускіх народных песьняў, найграных ў савецкай Беларусі.

Сябра Беларускага Студэнцкага Згуртаваньня С. М. зрабіў кароткі, але вельмі ўдалы ўступ аб беларускай народнай песьні, а таксама даў паясьненьні й перакдад паасобных песьняў.

Трэба прызнацца, што хоць эфэкт ад плітак цяжка раўняць з калішнімі выступленьнямі самога Ансамблю, аднак вечар меў вялікі посьпех. Абсалютная цішыня падчас граньня й дружныя воплескі гаварылі аб захапленьні й задаваленьні слухачоў.

Пасьля заканчэньня сэансу пачалася ажыўленая гутарка. Студэнты, якія ўпярышыню спаткаліся зь Беларусамі, стараліся як найбольш даведацца аб Беларусі й Беларусах. Старыя студэнты, якія добра ведаюць нашу групу, моцна шкадавалі, што не маглі пачуць яшчэ раз Беларуская Студэнцкага Ансамблю, ды асабліва пабачыць нашыя народныя танцы.

Ж.

АБВЕСТКА

Гэтым паведамляецца, што ў сувязі з зьліквідаваньнем «Рысэрч Праграм» цяпер кнігу У. Сядуры «Беларускі тэатр і драма» можна заказаць паводля адрасу:
Frederick A. Praeger Inc.
Publishers
150 East 52nd Street,
New York 22, N. Y., USA

Пры перасыланьні паштовых пераказаў на суму 6 даляраў трэба абавязкова падаваць дакладны назоў кнігі паангельску:
THE BYELORUSSIAN THEATER AND DRAMA
by
Vladimir Seduro

У сувязі з тым, што тыраж выданьня абмежаны і ўжо ў значнай ступені вычарпаны, трэба пасьпяшацца заказаць гэтую, вылучна вартасную для рэпрэзэнтацыі нашае культуры ў вольным сьвеце, кнігу.

ПОШУКІ

Адамовіч Станіслаў шукае брата **Язэпа** (народжаны ў 1922 г. у сяле **Аселец**, Грэскага р-ну на Случчыне) і сястру **Івапову Марыню з мужам Іванам** (нараджаныя абое ў 1914 г. на Случчыне). За адшуканьне ўспомненых асобаў вызначаецца **ўзнагарода ў вышыні 100 даляраў за кажную асобу.** Весткі просіцца слаць на адрас:
Mr. S. Adamowicz, 2718 W. Cortez, Chicago 22, Ill, USA

—o—

Гуркова Кацярына шукае **Гуркова Івана** зь вёскі Лебедзеўка, Прапанскага р-ну. Весткі просіцца слаць на адрас:
K. Hurkowa, 3824 Clark St., Montreal, Q., Canada

—o—

Янка Лукашэвіч шукае сваіх бацькоў **Пятра й Ганну,** братоў **Паўла й Аляксея,** сёстраў **Кацю й Любу Лукашэвічаў** зь вёскі Красная Воля, валасьць Лахва, павет Лунінец. Шуканыя, паводля апошніх **вестак, жылі ў Бэрліне ў 1945 г.**
Пісаць просіцца на адрас:
Mr. Janka Lukaszevicz
2444 W. 5th St.,
Cleveland 13, Ohio, USA.

Капітана **Пятрова,** які быў ад 1942 г. да 1944 г. у «Командо Мінск» (генэрал Шпэрлінг), шукаюць маёр **Трахт** і старэйшы лейтэнант **Г. Кэмп.**
Пісаць просіцца на адрас «Б-ны».

УВАГА! УВАГА!

Важная літаратурная навіна!

Выйшаў з друку і ўжо прадаецца найвыдатнейшы твор Якуба Коласа

Кніга папярэджаная двума ўступнымі артыкуламі аб «Сымоне Музыку» Р. Склюта й А. Бабарэкі, з партрэтам аўтара, у прыгожай каляровай вокладцы мастака Міхася Наўмовіча, на добрай паперы, і абыймом 214+XXXII (разам 246 бачынаў) друку.

Цана кнігі толькі 3 амэрыканскія даляры, а ў усіх іншых краінах іхная раўнавартасьць у мясцовай валюце.

Купляць і выпісваць непасрэдна з Выдавецтва «Бацькаўшчыны» ў Мюнхэне або з нашых Прадстаўніцтваў у іншых краінах.

Фэльетон

Унтэр Прышыбеяў з Жываглодавіч

(«Зьвязда» з 16.10.55)

Гусі мірна скублі траву, упэўненыя ў сваёй недатыкальнасьці. Толькі стары гусак час-ад-часу пазіраў адным вокам на неба, дзе кажную хвіліну мог зьявіцца пярнаты драпежнік. Але беда прыйшла ня зь неба. Нечакана паблізу спынілася грузавая машына, і зь яе выкуліўся старшыня калгасу А. Чадовіч. Гусак, убачыўшы знаёмага чалавека, радасна загагатаў, пахлопаў крыламі й спакойна апусьціў галаву. І вось гэтае прытупленьне гусаковае пільнасьці было згубнай памылкай.

Старшыня ў вадно вокамгненьне забег гусям у тыл і шугануў іх да бальшака.

— Чаго стаіш, ёлупень! — раўнуў ён на шофэра. — Гані гэтую трасцу! Хіба ня бачыш?

Шофэр, як апантаны замахаў рукамі.

— А куды мы іх гонім, Адам Мікітавіч?

— У хлеў! Заўтра адвязеш іх на нарыхтоўчы пункт і здасі ў лік мясапастаўак.

Шофэр ад зьдзіўленьня выпусьціў вочы:

— Гэта-ж не калгасныя гусі... Якжа...

— Маўчаць! Буду я яшчэ разьбірацца, чые гусі хадзілі ўчора па калгасным аўсе! Усіх возьмем!

А ўвечары ў Жываглодавічах узьнялася трывога. Зьнікла нямаведама куды адразу сто гусей! Устрывожаныя жанчыны бегалі адна да другой, дзеляччыся падазрэньнямі. Нарэшце маленькае хлапчанё, якое гойсала па вуліцы вярхом на дубцы, падказала:

— Ды іх-жа старшыня ў кароўнік загнаў!

Старшыня разьлічыў цюцелька ў цюцельку. Ніхто з калгасьнікаў, ведаючы ягоны круты нораў, не асьмеліўся прыйсьці выручаць гусей з палону. І сто гаротных нашчадкаў той птушкі, якая некалі выратавала Рым, былі завезены на нарыхтоўчы пункт.

...Схапіць ні з таго ні зь сяго сто гусей і здаць іх у лік мясанарыхтовак калгасу — гэта дробязь! Чадовіч можа выкінуць і не такую штуку. Заўважыў неяк ён, што пастух, пасьвячы кароў калгасьнікаў, пусьціў іх на азіміну, прызначаную для падкормкі калгаснага статку, і аштрафаваў усю вёску. Паводля здаровай логікі, трэба было-б штрафаваць непасрэднага вiноўніка — пастуха. Але старшыня пастанавіў інакш: «Чыя карова перайшла забароненую лінію, той і раскашэльвайся, плаці!»

Штрафы сталі улюбёным мэтадам узьдзеяньня Чадовіча на калгасьнікаў. А паспрабуй хто не пакліказь Адама Мікітавіча на чарку, калі адзначаюца радзіны, заручыны, ці яшчэ што-небудзь... Ого! Два гады будзе таіць зло, пакуль ня знойдзе спосабу адпомсьціць.

У калгасе «Шлях Леніна» жывуць незлапамятлівыя людзі. Яны маглі-б дараваць свайму старшыні і шматлікія штрафы, і цягу да «зялёнага зьмія». Вось толькі аднаго ніхто ня можа ні забыцца, ні дараваць Чадовічу — ягоных пагардлівых адносінаў да калгасьнікаў. Ня можа чалавек заставацца спакойным і абыякавым, калі зьневажаецца ягоны чалавечы гонар!

А Чадовіч зьневажае гонар чалавека на кажным кроку. Калгасьнікі, паводля ягонага ўяўленьня, — гэта мэханічныя выканаўцы волі старшыні. Іх можна зьняважыць, аблаяць, і можна не адказаць на прывітаньне.

Кажны дзень у канцыляры калгасу вызвоньваюць шыбы, а на стале ў бухгальтара, як заведная цацка, скача чарніліца. Прызвычаеным рухам бухгальтар ловіць яе і мармыча пад нос: «Баромэтр падае». Гэта за фанернай сьценкай «гутарыць» з калгасьнікамі старшыня, падмацоўваючы свае словы ударамі кулака па стале. Праз кажныя 5-10 слоў з вуснаў старшыні плюхаецца няпрыстойны й няпрыгожы, як жаба, мацюг. Чадовіч не разьбірае, хто перад ім: 60-гадовая старая ці 18-гадовая дзяўчына. У яго для ўсіх адна пашана.

Аднойчы ў старой Стэфы Шманай здарылася няшчасьце: цяжка захварэла дачка. Уначы накіроўвалі яе ў вадну зь менскіх бальніц. Старая зьвярнулася да старшыні з просьбай выдаць ёй заробленыя грошы. Чадовіч адрэзаў:

— Ня дам грошай, і не мазоль мне вачэй! — І выгнаў просьбітку з габінэту.

Хто не зразумее крыўды старой жанчыны. Хто прымусіць яе пасьля гэтага паважаць старшыню. Самадур у сваіх дзеяньнях дакаціўся да нячуванага — пачаў займацца рукапрыкладзтвам. Нядаўна ён пакпікаў у габінэт калгасьніцу Марыю Сячко і за тое, што яна не згаджалася выконваць работу за іншых, некалькі разоў ударыў яе. Пацярпелі ад старшыні таксама й Васіль Чадовіч, і Юля Навіцкая. Цяпер калгасьнікі стараюцца не трапляць яму на вочы: убачаць здалёк і абыходзяць.

На паседжаньнях управы гаворыць адзін Чадовіч. Іншыя сябры ўправы баяцца й рот раскрыць. А раптам тое, што ты скажаш не спадабаецца старшыні?!

Абурае, што Чадовічу ўсё гэта прахадзіць так. І ня дзіва: у яго ёсьць спагадлівыя абаронцы.

— Што? Адам Мікітавіч крыўдзіць калгасьнікаў? — наіўна дзівіцца старшыня сельсавету Ліпай, адводзячы ўбок вочы. — Хлусьня, плёткі! Гэта-ж такі чалавек, што нахай яму авадзень на нос сядзе, і то ён яго не заб'е, а сьпіхне ціхенька. Анёл!...

У Чадовіча знайшліся й больш высокапастаўленыя заступнікі. Аб кепскіх нясьцерпных адносінах да калгасьнікаў даўно ведалі і ў райкоме партыі, і ў райвыканкоме. Да старшыні райвыканкому тав. Красьнеўскага прыходзіла скардзіцца пацярпелая Марыя Сячко. Устрывожыліся кіраўнікі пасьля сыгналаў? Не! Абмяркоўваць паводзіны Чадовіча — значыцца, надаць справе шырокую агалоску, значыцца, выставіць сябе ў няпрыглядным сьвятле. Пастанавілі, што можа як-небудзь абыйдзецца...

Аднак, калі рэдакцыя зацікавілася дзейнасьцяй старшыні калгасу «Шлях Леніна», у райкоме і райвыканкоме захваляваліся.

— Чуў, Аляксей Паўлавіч? — званіў другі сакратар Зіневіч Красьнеўскаму. — Да нас з рэдакцыі прыехалі, справай Чадовіча цікавяцца. Што рабіць?

— Ай-я-я-яй! Трэба штосьці зрабіць, інакш няпрыгожа выйдзе, — адказаў той. — У вас пад носам, скажуць унтэр Прышыбееў дзейнічае, а вы й ня бачыце!

Тэрмінова было сабрана бюро, на яго выклікалі Чадовіча ды абвесьцілі яму вымову. Але бюро кіравалася ня добрым намерам выправіць сваю памылку, а жаданьнем адвесьці ад Чадовіча і заадно ад сябе будучую крытыку. «Дакажыце цяпер, што мы ня выхоўвалі Чадовіча! Выхоўвалі і навет вымову яму ўклеілі».

... Калі-б ажыў чэхаўскі унтэр Прышыбееў, ён-бы ня вытрымаў і залементаваў:

— Зьлітуйцеся! Мяне на месяц пад арышт, а яму толькі вымова! Дзе-ж тут справядлівасьць? Пратэсту-ю-ю-ю!

Н. Матукоўскі

Чырвонаслабодзкі раён.

БАЦЬКАЎШЧЫНА

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не вяртаюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd, London, S. W. 6.
АРГЕНТЫНА:
Asociacion Bielorusa en la Argentina, Calle Coronel Sayos 2877, Valentin Alsina, p-cia Buenos Aires.
АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilena 25 Belmont P. de Mount Colah, N. S. W.
Mr. Donat Jackiewich, 33 Hope St. Spotswood-Melbourne, Vict.
Mr. A. Moroz, 109 Morrison Rd, Midland Junction, Western Australia.
БРАЗЫЛІЯ:
C. Cimafiejcyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.
БЭЛЬГІЯ:
Mr. Vasil Sčečka, 19, Place Hoover, Louvain.
ДАНІЯ:
J. Lobejko, c/o H. C. Jensen, Leifsgade 6 III tv., Kobenhavn S.
ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mr. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave, Chicago 47, Illinois.
Mr. B. Danilovich, 112 Somerset St. New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 1020 Kenilworth Ave, Cleveland 13, Ohio.
КАНАДА:
Miss L. Wierny, 57 Riverdale Ave, Toronto, Ont.
НОВАЯ ЗЭЛЯНДЫЯ:
Mr. Marian Karanieuski, 88 Hercules Drayve, Roxburg — Hydro.
ФРАНЦЫЯ:
Mr. V. Mickievič, 47, Bd de Bezons Sartrouville (S. et O.).
Mr. Bonifacy Prytycki, 17, Rue Roger Salengro, Lys les Lannoy (Nord).
ШВЭЦЫЯ:
Basil Lukaszyk, c/o Hammer Ringvagen N. 123/III, Stockholm.